

НАУЧНА ТЕРМИНОЛОГИЈА И АУТОРСКИ НЕОЛОГИЗМИ У ТРАНСХУМАНИСТИЧКОЈ ФУТУРОФАНТАСТИЦИ ЈАЦЕКА ДУКАЈА

У статті досліджено лексику з роману польського письменника Яцека Дукай на трансгуманістичні теми. Проаналізовано використання кібернетичної, генетичної термінології та авторських неологізмів письменника. Звернуто увагу на семантичні особливості неологізмів у побудові образу технологічно оновленої людини майбутнього.

Ключові слова: трансгуманізм, термінологія, авторські неологізми, польська мова, Яцек Дукай.

The paper examines the vocabulary from the novel by the Polish writer Jacek Dukaj with transhumanist topics. The use of cybernetic, genetic terminology and authorial neologisms of the writer is analyzed. Attention is paid to the semantic features of neologisms in the construction of the image of the technologically upgraded man of the future.

Key words: transhumanism, terminology, author's neologisms, Polish language, Jacek Dukaj.

Текст укратко представља резултате анализе назива трансхуманистичких реалија у романима Ђерка лупежице (2002), Краљ Бола и скакавац (2010) Перфектна несавршеност (2005) пољског писца Јацека Дукаја. О неологизмима у Дукајевој научној фантастици су писали пољски тумачи његове прозе [5–11], Овде издвојене лексеме Дукајевих романа посматрам са становишта

семантике уз намеру да се уоче особености употребе научних термина, речи свакодневног језика, страних речи, скраћеница и ауторских неологизама.

У Дукајевим трансхуманистичким романима се у опису технолошки надграђеног човека будућности користе специјалистички термини и како пише Катажина Василевска «псеудотермини» [11] више наука, најчешће кибернетике, еволутивне биологије и генетике. Пољски писац мало користи у фантастици 20. века устаљене називе андроид, хуманоид. Назив *Artificial Genetics* и скраћеница AG се већ користи у савременим академским текстовима, а у Дукајевим романима *Ћерка лупежице* и *Краљ Бола и скакавац* то је назив свемоћне корпорације – «*Król Bólu ... przyglądał się bękarciemu wyrostowi Artificial Genetics i chaosu*» [4, s. 363]. У роману *Краљ Бола и скакавац* реч «фенотип» се користи на више места, нпр. «*Wybrała fenotyp śródziemnomorskiej trzydziestki; Zrekonstruowaliśmy też jej fenotyp*» [4, s. 389]. Потпуно је очекивано да се генетичке скраћенице DNA, RNA за ланце нуклеотида често користе [2, s. 101], али се користе и други генетички термини *enkapsulacja* као биотехнолошки поступак са ћелијским материјалом.

Пољски писац из страних речи ствара нове скраћенице, у роману *Перфектна несавршеност* тако се технолошким поступцима неизмењени људи називају *stahs* (standard homo sapiens), а *phoebe* су људи измењени наноматичким и генетичким технологијама и сам назив се може схватити и као скраћеница (post human being). Стручњак на услузи «надграђеним» људи у роману *Краљ Бола и скакавац* назива се *lebenmaistr* или *Lebenmaistrz*, користећи као прву компоненту ауторског неологизма немачку реч *Leben* – живот.

Јацек Дукај по правилу не објашњава значење свог ауторског околионализма при првој појави, што од читаоца захтева додатну пажњу у разумевању текста и састављања у глави речника појмова у фикционалном приказаном свету. Писац очекује од

читаоца да постепено и пажљиво открива њено значење. Неке ауторске неологизме Дукај ствара малим променама познатих и препознатљивих речи џунгла – џункла (*wszyscy żyjemy w džunkli* [4, s. 440]), а та реч појављује се у истом роману и у енглеској форми – *junklee* [4, s. 441, 451].

У роману *Перфектна несавршеност* аутор је изградио читав систем генетски унапређених врста у којима се као одређење типа промена користе речи *bioware*, *geneware*, *nanower*. Неологизам *geneware* појављује се и у другим његовим прозама, нпр. у роману *Краљ Бола: geneware kosmetyczny* (козметички геновер). У овом роману аутор користи и спој *geneware szpiegowski* (шпијунски геновер) који представља детаљно описану технику грађе генетског материјала, поступак који је искористила нећака главног јунака у заплету овог романа.

У свету Краља бола као свету развијеног генетичког инжињеринга сраслице се користе у фикционалном приказивању различитих врста *Psokwiaty* [4, s. 383, 385, 386], крушка и акација *gruszo kacja* [4, s. 408, 460]. Када писац истиче одсуство генетичке мешавине различитих врста, онда користи неочекиване сраслице, *herbatoherbata* [4, s. 363], *palmopalm* [4, s. 431], *psopies*, [4, s. 389], *człowiekoczłowiek* и др.

У роману *Перфектна несавршеност* у глаголима који називају радње постљудских створења Фебова, употребљавају се посебни, измишљени граматички завршеци у промени глагола. А у формама перфекта трећег лица именица и заменица у називању фебова, додаје се уобичајеним наставцима пољске промене слово «и» и ова врста промене се назива *Postpłciowa deklinacja* [3, s. 258]. Чињеница да сви актери романа када говоре о постљудским створењима употребљавају исте форме, потврђује њихову устаљеност и трајност у језику света који је приказан.

Јацек Дукај је писац који своје светове темељи на филозофским и научним знањима, па је његова употреба стручне терминологије разумљива. Поред тога он ствара утисак света

сзданог на реалним знањима. Али он много речи ствара као ауторске неологизме приказујући их као устаљене речи, тј. као речи које немају лексеме које им конкуришу [1], што читаоца поставља у ситуацију недовољно упућеног у нешто тобоже свима познато и наводи га на додатни напор разумевања. Значајан приповедач је и пасионирани творац нових речи и та стилистичка особеност његове прозе привлачи и привлачиће и пажњу лингвиста.

Література

1. Ajdačić D. O konkurenciji novih reči pri nazivanju novih stvari (svemirski brod, avatar). *Novorečje*. 2021. God. 3. S. 39–49.
2. Dukaj J. *Córka łupieżcy*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2002.
3. Dukaj J. *Perfekcyjna niedoskonałość. Pierwsza tercja progresu*, Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2005.
4. Dukaj J. *Król Bolu i pasikonik*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2010.
5. Gorliński-Kucik P. *TechGnoza, uchronia, science fiction: proza Jacka Dukaja*. Katowice, 2017.
6. Kalicka-Karppowicz Z. *Codziennosc przyszłości. Neologizmy w "Córce łupieżcy" Jacka Dukaja a tendencje językowe w polszczyźnie. Doświadczenia Dukaja* / red. R. Blech, M. Romanowski. Gdańsk, 2016. S. 95–103.
7. Majewski P. *Błędni rycerze umysłu. O pisarstwie Jacka Dukaja. Ćwiczenia z rozpacz*. *Pesymizm w prozie polskiej po 1985 roku* / red. J. Jarzębski, J. Momro. Kraków: Universitas, 2011.
8. Paczyńska I. *Tendencje rozwojowe współczesnej polszczyzny na podstawie innowacji uzupełniających pochodzących ze współczesnej prozy science fiction. Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza*. 2018. Nr 1. S. 1.
9. Potent-Ambroziewicz M. *Od morfy po mech – wariacje na temat człowieczeństwa w prozie Jacka Dukaja. Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*. 2017. Vol. 35, issue 1. S. 115–124.
10. Przytuła P. *Poza granice języka – innowacje językowe w prozie Jacka Dukaja (rodzaje i funkcje)*. *Prace językoznawcze*. 2020. Vol. 22, no 2. S. 191–204.
11. Wasilewska K. *Status i kreacyjna funkcja terminologii naukowej w powieści fantastycznonaukowej na przykładzie "Perfekcyjnej niedoskonałości" Jacka Dukaja. Literatura popularna. T. 2: Fantastyczne kreacje światów* / red. E. Bartos, D. Chwolik, P. Majerski, K. Niesporek. Katowice, 2014. S. 263–274.